

Grobelski, W. 2021–2013. Formacje graniczne II Rzeczypospolitej. Roczniki wydziału nauk prawnych i ekonomicznych kul. [Border Formations of the Second Polish Republic]. *Roczniki wydziału nauk prawnych i ekonomicznych kul*. T. VIII–IX. Zeszyt 1. S. 254–282. [In Polish].

Kozłowski, P. 2012. Straż Celna zapomnianą formacją graniczną II Rzeczypospolitej — dyslokacja jednostek granicznych w 1926 roku [The Customs Guard as a Forgotten Border Formation of the Second Polish Republic — Deployment of Border Units in 1926]. *Problemy Ochrony Granic. Biuletyn*. № 50. S. 7–34. [In Polish].

Łapa, M. 2021. Unifikacja systemu celnego Drugiej Rzeczypospolitej. przyczynek do zagadnienia gospodarczej integracji ziem polskich po I wojnie światowej [Unification of the Customs System of the Second Polish Republic: A Contribution to the Issue of Economic Integration of Polish Lands after World War I]. *Almanach Historyczny*. T. 23. Z. 1. S. 177–204. <https://doi.org/10.25951/4407> [In Polish].

Szczepański, K. 2005. Ochrona granicy wschodniej w latach 1918–1924. Transformacje struktur formacji granicznych po odzyskaniu niepodległości [Protection of the Eastern Border in the Years 1918–1924. Transformations of Border Formation Structures after Regaining Independence]. *Zeszyt Naukowy. Muzeum Wojska*. № 18. S. 32–44. [In Polish].

УДК: 070.481(477.83)«1925/1939»:316.7:391-055.2

DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.61.2025.347312>

Н. Зелінська

ORCID: <https://0000-0002-1211-1897>

*Національний університет «Львівська політехніка»
(Львів, Україна)*

Х. Астапцева

ORCID: <https://0000-0003-1578-5747>

*Національний університет «Львівська політехніка»
(Львів, Україна)*

N. Zelinska

Lviv Polytechnic National University (Lviv, Ukraine)

Kh. Astaptseva

Lviv Polytechnic National University (Lviv, Ukraine)

**ТЕМА МОДИ У ДИСКУРСІ ЖІНОЧОЇ ПЕРІОДИКИ
МІЖВОЄННОЇ ГАЛИЧИНИ: «ЖІНОЧА ВОЛЯ»,
ДОДАТОК ДО ЧАСОПИСУ «ЖІНОЧА ДОЛЯ»**

*The Fashion Theme in the Discourse of Women's Periodicals
in Interwar Galicia: «Zhinocha Volia» [Women's Liberty],
a Supplement to the Magazine «Zhinocha Dolia» [Women's Destiny]*

Статтю присвячено дослідженню феномена моди в часописі «Жіноча Воля» (додаток до «Жіночої Доля»), орієнтованому на сільське жіноцтво міжвоєнної Галичини. З використанням дискурс-аналізу, якісного кон-

мент-аналізу та історико-культурного методу опрацьовано публікації на теми одягу, зовнішності й моди. Мода тут постає як амбівалентне явище — простір між традицією і модерністю, естетикою та ощадністю, засіб культурної самореалізації й водночас чинник соціального тиску. Народний одяг репрезентується як морально й національно виправдана альтернатива міській моді. Видання формувало у читачок уявлення про «своє» та «чуже» крізь призму одягу, демонструючи, як мода ставала полем боротьби за ідентичність.

Ключові слова: мода, жіноча преса, «Жіноча Доля», «Жіноча Воля», сільське жіноцтво, ідентичність, народний одяг, національна самосвідомість, костюм.

This study aims to explore how the phenomenon of fashion was represented, evaluated, and interpreted in the texts of Zhinocha Volia [Women's Liberty], a free supplement to the journal Zhinocha Dolia [Women's Destiny] published in Kolomyia, within the context of the sociocultural transformations of interwar Galicia. The study used discourse analysis, qualitative content analysis, as well as narrative and historical-cultural methods. The de visu study revealed publications of various genres (monologues, feuilletons, household advices, etc dedicated to fashion, clothing, and women's look. The analysis identifies ideological markers and key expressive strategies that shaped the perception of fashion as an aesthetic, economic, and moral phenomenon. The article presents Zhinocha Dolia for the first time as one of the sources that contributed to shaping an alternative fashion discourse for rural women in interwar Galicia. Depending on its specific manifestations, fashion is shown to act both as a tool of national and social self-identification and as an object of critique — associated with consumerism, imitation of the foreign, and loss of national identity. The publication captures a critical intersection between traditional rural culture and emerging urban fashion influences, portraying clothing as a multidimensional sociocultural marker, a space for aesthetic experimentation and social mobility, but also a source of conflict, devaluation, and loss of identity. The publications in Zhinocha Volia reflect an emerging interest in fashion as an unexpected topic for women's periodicals aimed at rural readership in the 1930s — this in itself already broke the conservative patterns. Reflecting broader social moods while remaining attentive to the needs of its readership, Zhinocha Volia objectively conveyed the ambivalent perception of fashion in rural contexts: on the one hand, as a source of inspiration and aesthetic experimentation; on the other, as a factor of cultural disorientation and social pressure. The fashion choices in the texts are interpreted as moral decisions that balance between authenticity and assimilation. In contrast, traditional folk dress is portrayed as a form of «durable fashion» — a cultural code resilient to the challenges of modernity. This, after all, has been proven by the fashion practices of recent decades.

Keywords: fashion, women's press, Zhinocha Dolia, Zhinocha Volia, rural women, identity, folk dress, national self-awareness, costume.

Зовсім нечаста гостя навіть на шпальтах жіночої періодики, мода в реаліях 1930-х рр. була не лише естетичним явищем, а й способом соціального маркування, засобом самовиявлення, ареною ідеологічної боротьби між традиційною культурою та модернізаційними викликами. Вона набувала особливої ваги в контексті формування ідентичностей, особливо в жіночому середовищі, яке водночас було об'єктом і трансформації, і збереження традиції.

Попри зрослий інтерес до повсякденного життя українського жіноцтва міжвоєнного періоду проблематика моди в контексті культурної історії України залишається порівняно малодослідженою. Особливо це стосується порівняльного аналізу двох частин України, розділених державним кордоном, а також — і майже зовсім — досвіду української селянки. Її уявлення про моду, щоденний досвід виживання, а також вплив вікових упереджень та нормативних обмежень залишаються на периферії академічного дискурсу.

Історіографія питання охоплює кілька тематичних напрямів: дослідження жіночого повсякдення в Галичині, функціонування української періодики, зокрема жіночої, в міжвоєнний час, а також ідеологічні механізми культурного впливу. Хоча ці роботи рідко перетинаються безпосередньо в площині проблеми моди, їхнє поєднання дає змогу вибудувати цілісніший підхід до аналізу дискурсивних практик і культурної політики того часу.

Яскраву ілюстрацію того, як мода репрезентувалась у масовій пресі для сільських жінок, демонструє «Жіноча Воля», що як безоплатний додаток до часопису «Жіноча Доля» виходив друком у Коломиї у 1932–1939 рр. за редакцією Олени Кисілевської. На його шпальтах феномен моди постає таким собі дволиким Янусом: з одного боку, — це щось бажане, блискуче, що символізує успіх і належність до «панства», з іншого — загроза втратити ідентичність, зняряддя комерціалізації й асиміляції.

Як свідчить проведений аналіз, такі «легковажні», на перший погляд, теми, як мода, насправді виявляють глибоку залученість авторів до політичного, соціального та національного контексту. Усвідомлення обмеженості читачького досвіду в потенційній сільській аудиторії змушувало авторів знаходити відповідні жанрові й риторичні форми викладу — прості, наочні, часом декларативні, іноді навпаки — завуальовані. Вибір цих засобів, орієнтація на знайомі для селянок життєві реалії й культурні коди, працювали на встановлення контакту з читачками та досягнення цілеспрямованого ідеологічного впливу.

Проблеми одягу, моди в соціокультурному контексті протягом останніх десятиліть розглядали Мелколм Барнард (Barnard, M. 2020), Джессіка Баг

(Bugg, J. 2009), Елізабет Кастальдо Лунден (Castaldo Lundén, E. 2020), Ненсі Дейл (Deihl, N. 2008), М. Анджела Янсен (Jansen, M. A. 2020), Емма МакКлендон (McClendon, E. 2019), Сандра Ніссен (Niessen, S. 2020), Крістіна Шин (Shin, K. 2013), Н. Дж. Стівенсон (Stevenson, N. J. 2008), Клеменс Торнквіст (Thornquist, C. 2018) та ін. У їхніх дослідженнях мода постає як складне комунікативне явище, що віддзеркалює культурні, ідеологічні та соціальні трансформації, а це надзвичайно важливо для інтерпретації її функціонування в пресі міжвоєнної доби.

Український дискурс моди в контексті жіночого руху та, ширше, національної ідентичності 1920–1930-х рр. аналізували Христина Астапцева (Астапцева, Х. 2021), Лариса Буряк (Буряк, Л. 2010), Оксана Маланчук-Рибак (Маланчук-Рибак, О. 1997; Маланчук-Рибак, О. 1999; Маланчук-Рибак, О. 2006), Марина Олійник (Олійник, М. 2023), Ірина Савченко (Савченко, І. 2022). Цікаві розвідки, присвячені становищу моди в Україні окремих періодів «радянської доби» та її висвітленню в медіа, запропонували Роман Генега (Генега, Р. 2024) і Вікторія Венгерська (Венгерська, В. 2019). Праці Х. Астапцевої та В. Венгерської, зокрема, демонструють, як модні дискурси формували уявлення про належність до певного соціального класу або ідеології.

У цьому ж контексті заслуговує на увагу дослідження Марини Олійник (Олійник, М. 2021), де проаналізовано історичну динаміку проникнення елементів традиційного українського одягу до міського середовища з середини ХІХ до початку ХХІ ст. Авторка виявляє п'ять ключових чинників: соціально-економічний, релігійно-обрядовий, ідентифікаційний (патріотичний), культурно-мистецький і виробничо-дизайнерський, — що впливали на побутування національно маркованого одягу в міському просторі. Особливо важливою є її ідея одягу як інструмента вираження національної ідентичності в умовах урбанізованої культури. Це дослідження доповнює розуміння функціонування моди як культурного маркера не лише в сільському (як у випадку з «Жіночою Волею»), але й у міському контексті, та дає змогу побачити довшу хронологічну перспективу взаємодії між традиційним одягом і модернізаційними тенденціями. Зі свого боку, дослідження Мар'яни Байдак (Байдак, М. 2014–2016), Катерини Кобченко (Кобченко, К. 2008), Іванни Черчович (Черчович, І. 2013; 2014), попри відсутність прямої уваги до моди розкривають структурні параметри жіночого повсякдення, даючи змогу побачити, як саме мода (чи її брак) вкорінювалась у щоденному житті українських жінок, особливо в селянському середовищі. Ці студії пов'язані між собою тим, що в різних аспектах демонструють становище жінки як соціального суб'єкта в умовах війни, модернізації й ідеологічного тиску.

Важливим джерелом інформації про пресу досліджуваного періоду та її «дійових осіб» залишається величезний корпус видань, які підготував Науково-дослідний інститут пресознавства Львівської національної наукової біблі-

отеки ім. В. Стефаніка, — серія «Збірників праць...» (від 1993 р.), доповіді та повідомлення конференції «Українська періодика: історія і сучасність» (від 1993 р.), а також матеріали до майбутніх енциклопедичних видань на кшталт «Української журналістики в іменах».

Однак навіть попри наявність цих ґрунтовних студій, практично не досліджені локальні пресодруки, орієнтовані саме на сільське жіноцтво, зокрема ті, де рецепція моди є інструментом культурної ідентифікації. На відміну від проаналізованого часопису «Жіноча Доля» (Монолатій, І. 1994; Передирій, В. 1995; Передирій, В. 1996), поза увагою залишився його додаток «Жіноча Воля» — виразний приклад поєднання практичної журналістики та культурної пропаганди, який формував нову жіночу суб'єктність на селі.

Зміст цього видання, зокрема його розділи, присвячені моді, не можна зрозуміти поза контекстом діяльності його редакторки Олени Кисілевської. Її образ і вплив на українську пресу й жіночий рух віддзеркалені в численних біографічних, мемуарних та дослідницьких публікаціях (Арсенич, П. 1994; Гнатюк, М. & Бойчук, Ю. 2019; Качкан, В. 1993; 1995; Кисілевська, О. 2003; Луговий, О. 1994)¹. Ці праці пов'язані через висвітлення постаті Кисілевської як ключової фігури на перетині журналістики, фемінізму та культурної просвіти.

Отже, між указаними джерелами існує органічний зв'язок: біографічні розвідки окреслюють коло дійових осіб (насамперед О. Кисілевську), історіографія жіночого повсякдення розкриває умови рецепції, а медіадослідження й теоретичні підходи до моди формують інструменти аналізу. Цей поки що не досліджений, а водночас важливий тематичний блок став предметом ґрунтового аналізу в цій статті.

Метою статті є дослідження дискурсу моди в часописі «Жіноча Воля» як репрезентативного джерела для вивчення трансформацій уявлень про жіноче вбрання, естетичний вибір і національну ідентичність у сільському середовищі міжвоєнної України. Стаття має на меті виявити ідейні та практичні орієнтири, через які моду подавали читачкам, а також простежити, як відбувалося зіткнення між «міським» і «народним», модерним і традиційним, прагматичним і естетизованим у дискурсі публікацій про одяг.

Об'єкт дослідження: культурно-комунікативні практики сільського жіноцтва в міжвоєнній Україні, представлені на шпальтах часопису «Жіноча Воля».

Предмет дослідження: висвітлення та сприйняття феномену моди в публікаціях часопису «Жіноча Воля» як репрезентативний вияв ціннісних орієнтирів, соціальних уявлень і гендерної ідентичності сільських жінок міжвоєнного періоду в Галичині.

¹ Віддана трудівниця української культури. Матеріали наук.-практ. конференції, присвяченої 135-річчю від дня народження Олени Кисілевської. Львів: Каменярь, 2005. 48 с.

У дослідженні застосовано дискурс-аналіз публікацій часопису «Жіноча Воля», під час якого вивчено образи, риторичні та комунікативні стратегії, пов'язані з темами одягу, моди, жіночості й національної ідентичності. За допомогою якісного контент-аналізу проаналізовано всі виявлені тексти (монологи, фейлетони, поради, публіцистичні нариси), виокремлено повторювані мотиви («міська мода», «народний стрій», «ощадність») і жанрові особливості. Методом наративного аналізу реконструйовано сюжетні структури ключових текстів (зокрема, «Хто не вірить, хай змірить»), де простежено зміну уявлень героїнь про моду та власну ідентичність. З використанням історико-культурного методу тексти інтерпретовано в ширшому контексті кооперативного й просвітницького руху, виявлено ідеологічні акценти редакційної політики. Всі тексти опрацьовано *de visu*, вручну, з фіксацією тематичних одиниць, лексичних маркерів і сюжетних поворотів, що дало змогу реконструювати механізми сприйняття та інтерпретації моди в сільському жіночому середовищі Галичини 1930-х рр.

Тема моди була далеко не домінантною в публікаціях «Жіночої Волі», що більше переймалася соціальними проблемами галицьких жінок-селянок, — ця тема радше стимулювала інтерес читачок до часопису, будучи своєрідною родзинкою-цікавинкою, притягальну роль якої успішно випробовували також інші тогочасні галицькі видання¹. Попри це, як свідчить аналіз, такі «легковажні», на перший погляд, проблеми моди в їхньому медійному вияві потребували від авторів залучення й розгортання дуже серйозного політичного, соціального, національного контексту. Водночас чітке розуміння певної обмеженості читачького досвіду в потенційній аудиторії спонукало їх робити це максимально просто, наочно, подекуди декларативно, а іноді, навпаки, майже непомітно. Вибір засобів та прийомів викладу, відповідна жанрова палітра, опертя на читачький досвід і звичні для сільського жіноцтва реалії, — усе це ефективно працювало на встановлення контакту з аудиторією та бажаний для авторів вплив на неї.

Аналіз тематичного наповнення матеріалів про моду, опублікованих у «Жіночій Волі», дає підстави для виокремлення кількох підтем, висвітленню яких ці матеріали були підпорядковані.

Мода як маркер «свій — чужий»

У Галичині 1930-х рр. сприйняття одягу та моди тісно пов'язане з культурним вибором, що формував ідеологічний вектор «своє — чуже» насамперед через поляризацію міської й сільської моделей — і способу життя, і, відповідно, вбрання.

¹ Зокрема, публікаціям, часто ілюстрованим, про модні тенденції, рекламі «модних» товарів, послуг і звичок залюбки віддавали шпальти видання концерну Івана Тиктора «Українська Преса» — «Новий Час», «Наш Прапор», календар «Золотий Колос» та ін. Див., напр.: «Отриманню естетичного задоволення та навиків елегантно вдягатися сприяла сторінка “Для наших читачок”... під час зміни сезонів вона регулярно інформувала про новинки в світі моди (переважно за допомогою світлин)» (Наконечна, 3. 2013. С. 268).

Так, у статті «На чому щадити» (1934) її авторка Ірина Домбчевська розкриликувала необдумане сліпе наслідування міської моди серед сільських жінок, застерігаючи від втрати традиційного народного вбрання (Домбчевська, І. 1934, с. 2–4). Натомість вона закликала повернутися до традиційного народного строю — не як форми застарілого одягу, а як розумного й естетичного вибору. Вона наголошувала, що святкове вбрання може бути скромним, з домотканого полотна, прикрашеним стриманою вишивкою, а не чужими для української культури блискітками чи шовковими нашивками. Куплене на одне свято вбрання вже до наступного розлазиться, а традиційний одяг служить роками, не втрачаючи вигляду чи значення.

Мода, нав'язана сільським дівчатам через підміські приклади, витісняє традиційний народний одяг, який є не лише економічно вигідним і довговічним, а й культурно значущим. Села заповнюються жоржетами, оксамитами, кристалінами — матеріалами, що не мають нічого спільного з практичністю. Дівчата змагаються між собою, хто модніше вдягнеться, проте ці тканини абсолютно непридатні для важкої щоденної праці в полі чи по господарству, купівля ж модних, але непридатних для сільського життя тканин і взуття призводить до марнотратства й фінансових втрат (Домбчевська, І. 1934, с. 2–4).

Для буденного вбрання, радила Ірина Домбчевська, слід обирати міцні матеріали, що легко перуться й витримують навантаження, й замість купувати оксамитові сукні, які швидко зношуються, інвестувати в довговічність (Домбчевська, І. 1934, с. 2–4). Вона наголошувала, що справжній стиль — це не наслідування чужого, а усвідомлений вибір свого, практичного й естетичного одягу, що виражає національну ідентичність і соціальну відповідальність. Народний стрій постає як символ культурного спротиву й господарської мудрості, а ошадність у виборі одягу — як вияв патріотизму та моральної зрілості.

Мода як спосіб соціального самовираження

Судячи з публікацій у «Жіночій Волі», мода та одяг були не лише справою смаку, але й способом соціального самовираження, зіткнення традиційного й модерного світів. У монолозі «Хто не вірить, хай змірить», надрукованому в ч. 3 за 1934 р., розповідається колоритна й водночас повчальна історія простої сільської дівчини, яка намагається пристосуватися до міських модних тенденцій, але в результаті переживає розчарування та сором¹.

Головна героїня, зауваживши на ярмарку панянку, вбрану в «останній писк моди» — коротку й тонку сукенку без рукавів, вирішила й собі стати модною. Та пошита до свят у модної кравчині така сама сукня бажаного захвату не викликала, навпаки, мати дівчини була настільки шокована, що заборонила їй у тій сукні навіть на вулицю виходити. А коли за деякий

¹ Хто не вірить, хай змірить: монолог // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1934. Р. III. Ч. 3 (1 лютого). С. 7–8.

час дівчина вдягає модну обнову в місті, то й тут стає об'єктом глузування: мода вже змінилась, і тепер у місті носять довгі сукні з рукавами. Збентежена й осоромлена, вона тікає з міста й відтоді присягає, що більше ніколи не зречеться традиційної, прадідівської сільської ноші, якою справді можна пишатися¹.

Цей монолог ілюструє наївність, щирість і водночас розгубленість простої сільської дівчини перед швидкоплинною й часто абсурдною міською модою. Переживши насмішки та глузування, героїня врешті-решт усвідомлює, що мода — чужа й надто мінлива, а справжня цінність полягає в автентичності та вірності кореням².

Мода як вияв гідності й самосвідомості та національної ідентичності

Публікації в «Жіночій Волі» свідчать, що одяг, особливо в селах і невеликих містечках, був важливим маркером не лише естетичного смаку, а й національної ідентичності. Редакція зверталася до молодих українок із порадами щодо моди, підкреслюючи, що справжня краса криється не в сліпому наслідуванні міських, часто запозичених, трендів, а в розумному поєднанні практичності, національного стилю й особистої відповідності³. Вона нагадувала дівчатам, що саме народний одяг — це і гарно, і тривало, і ніколи не вийде з моди: «Ми вже подавали щиру раду нашим дівчатам, щоб шанували й трималися таки свого народного одягу, який є і гарний, і практичний, і тривалий»⁴. Водночас визнавалося, що дехто з молоді прагне мати «мінський» (міський) одяг. У таких випадках поради були чіткі — краще менше речей, але хорошої якості: «Не купуйте тандити. Краще мати менше одягів, а доброго гатунку. Тоді не сповзне барва ні від води, ні від сонця»⁵.

У публікації «Нашим дівчатам», вміщеній у ч. 6 за 1933 р. «Жіночої Волі», авторка, вочевидь Олена Кисілевська, порушила актуальну для того часу тему — жіноча мода й одяг як вияв гідності, національної самосвідомості та практичності в повсякденному житті українських дівчат і жінок. Через призму моди тут ідеться не лише про зовнішність, а й про ідентичність, смак і розумне ставлення до речей. Особливу увагу авторка звернула на хибне уявлення, нібито краса й елегантність обов'язково потребують дорогого, часто нефункціонального міського вбрання. Справжня ж

¹ Хто не вірить, хай змірить: монолог // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1934. Р. III. Ч. 3 (1 лютого). С. 7–8.

² Хто не вірить, хай змірить: монолог // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1934. Р. III. Ч. 3 (1 лютого). С. 7–8.

³ Нашим дівчатам // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Р. II. Ч. 9 (1 травня). С. 8.

⁴ Нашим дівчатам // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Р. II. Ч. 9 (1 травня). С. 8.

⁵ Нашим дівчатам // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Р. II. Ч. 9 (1 травня). С. 8.

естетика, стверджується в тексті, полягає в умінні добрати одяг до обставин, дбати про охайність, відповідність кольорів, форм і загальної гармонії з виглядом і характером власниці¹.

А головний акцент О. Кисілевська зробила на традиційному українському національному строї, який вона називала найгарнішим і найвідповіднішим для української дівчини — незалежно від віку, зовнішності чи соціального стану. Опис вбрання промовисто свідчить про увагу до деталей: біла, щедро вишивана сорочка; лискуче дзвінке намисто; стрічки, віночки або квітчасті хустки на голові; білий кіптарик чи темна корсетка; рисована спідниця або золотиста запаска, підперезана барвистою крайкою. Важливою деталлю є й відповідне взуття — жовті або чорні черевички, що пасують до сільських доріг, та мережана хусточка в руці як елемент елегантності. Таке вбрання не підвладне часу — воно поза модою й тому завжди актуальне. Це не просто декоративний костюм, а практичне, довговічне вбрання, яке жінка може носити роками, лише додаючи нові елементи — сорочку, стрічку, фартушок².

Особливою гордістю в публікації названо й давні українські міщанські строї, які показані на світліні жіночого гурту «Союзу українок» в Угневі, розміщеній у попередньому числі часопису. Ці костюми викликали захоплення навіть в Англії, де, як згадано, дуже зацікавилися українським традиційним вбранням — ознакою гідності й естетики, що, попри локальне походження, мала універсальну привабливість³.

Публікація завершується заклик до українських жінок шанувати своє — рідне, красиве, функціональне — й не витратити гроші на швидкоплинну, поверхову міську моду, що часто не має ні практичного, ані культурного підґрунтя.

Отже, мода в українському селі 1930-х рр. постає як форма опору асиміляції, як шлях до збереження ідентичності та водночас — як простір для щоденного прояву смаку, охайності та краси⁴.

Мода як пропагандист здорового способу життя

Пишучи про моду в контексті дотримання здорового способу життя, авторки «Жіночої Волі» — при всій залюбленості в село та його традиції — все ж об'єктивно віддавали належне місту. Так, Олена Кисілевська у статті «Місто й село» (ч. 1 за 1934 р.), підкреслюючи важливість активного способу життя та відповідного одягу для здоров'я в холодну пору року, чітко розрізняла зимовий спосіб життя та одяг у містах і селах України: «Сніги засипали дороги. Квіти морозу заслонили вікна, а проте в місті рух, життя. Хоч сніг скри-

¹ Нашим дівчатам // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Р. II. Ч. 9 (1 травня). С. 7.

² Нашим дівчатам // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Р. II. Ч. 9 (1 травня). С. 7.

³ Нашим дівчатам // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Р. II. Ч. 9 (1 травня). С. 7.

⁴ Нашим дівчатам // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Р. II. Ч. 9 (1 травня). С. 7.

пить під ногами, діти, молодь юрбами біжать з санчатами в сад чи де там — поспускатися з кожного горбика [...]. А на селі? Ніде не бачила, щоб мати чи батько вивезли своїх маленьких діток санчатами. Чому? Чи сільська дівчора та молодь не така, як мійська?» (О. К. [Олена Кисілевська]. 1934, с. 5–6). За словами Олени Кисілевської, в місті взимку, незважаючи на сніг і мороз, життя не припинялося. Молодь і діти активно проводили час, катаючись на санчатах, лежцатах (лижах), ковзанах і насолоджуючись зимовими розвагами. Вони одягали зручний та водночас теплий одяг, що давав їм змогу рухатися й активно гуляти на свіжому повітрі. Акцептуючи комфорт і рухливість, міська мода пропонувала використовувати теплі, а водночас легкі натуральні тканини.

Дитячі штанці, теплі блюзки, шапочки та волічкові рукавиці — все це було виготовлено з натуральних матеріалів, що забезпечували тепло та комфорт під час зимових забав. Зимовий одяг був не тільки практичним, а й стильним, і в ньому маленькі модники та модниці могли відчувати себе частиною активного й радісного міського життя (О. К. [Олена Кисілевська]. 1934, с. 5–6).

На селі ситуація мала геть інакший вигляд. Олена Кисілевська зазначала, що, подорожуючи різними частинами України, вона не зустрічала дітей чи молоді, які б активно каталися на санчатах або лежцатах, як це було в містах. Сільська молодь не мала звички до зимових розваг, що для містян було майже невід’ємною частиною зимового відпочинку. Авторку дивувало, що на селі навіть батьки не возили дітей на санчатах, як це було типовим для міст. Вона закликала сільських батьків і старших членів родини допомогти дітям виготовити прості санчата та навчити їх кататися на лежцатах. Вона підкреслювала, що такі зимові заняття не тільки приносять радість, а й сприяють фізичному здоров’ю (О. К. [Олена Кисілевська]. 1934, с. 5–6).

Щодо зимового одягу, то Олена Кисілевська наголошувала на важливості використання натуральних матеріалів, які забезпечують тепло. Вона заохочувала сільських жінок шити для себе і дітей кожухи, кіптарики та інші елементи одягу з кролячих шкірок, прясти нитки з вовни власних овець і плести светри, рукавиці: «Шийте кожухи, кіптарики з кролячих шкірок, з вовни з власних овець, прядіть нитки, плетіть светерки, рукавиці» (О. К. [Олена Кисілевська]. 1934, с. 5–6). Все це — частина зимового вбрання, яке не просто захищає від холоду, а й має практичне значення в умовах активного життя на свіжому повітрі. Вовна ж, за її словами, — взагалі найкращий матеріал для зимового одягу, адже добре зберігає тепло і дає шкірі змогу «дихати».

На відміну від міської, сільська модель одягу, хоча й так само базувалася на традиційних матеріалах (вовна, шкіра), які забезпечували тепло і витривалість, та більше орієнтувалася на жорсткі умови сільського побуту. Сільська молодь, на відміну від міської, була менш активною в зимових розвагах, а одяг і взуття сприймала як практичний, але менш модний «свій» код, що протистояв «чужому» міському стилю.

В міркуваннях Олени Кисілевської одяг, його крій, матеріали, з яких його виготовлено, стають частиною значно ширшого дискурсу — це розмова про різні «світи» в межах одного народу, з їх дуже різними способами життя, ментальністю та звичаями. Одним зі шляхів зближення цих «світів» може стати прищеплення здорових «цивілізаційних» звичок — активності на свіжому повітрі, відмови від алкоголю, піклування про власне здоров'я й здоров'я близьких, — і в цьому ряді адекватний одяг посідає важливе місце як маркер нового і здорового. А правильний вибір вбрання, відповідного до нових проявів здорового способу життя, розглядається як одна з культурних практик, що впливають на здоров'я, економіку та національну свідомість.

Мода як популяризатор адекватних споживчих практик та частина сімейної економії

Слушно вважаючи, що саме від жінок на селі залежить весь життєвий устрій, побут і культура, Ірина Домбчевська в уже згаданій статті (Домбчевська, І. 1934, с. 2–4) наділила їх функціями головних трансляторок споживчих практик. При необізнаності або невмінні відрізнити потребу від нав'язаного бажання жінка наражає родину на необґрунтовані витрати, і навпаки, орієнтація на раціональну моду стає проявом жіночої освіти, економічної розсудливості й громадянської зрілості.

Авторка підкреслила важливість естетики в домі без зайвих витрат: замість паперових прикрас на свята краще вишити рушники, пошити скатертину з домашнього полотна, прикрасити хату квітами з городу, а не купленою продукцією. Навіть весілля можна провести ощадливо: замість дорогих міських суконь і алкоголю використати народне вбрання, подавати домашні напої, готувати страви вдумливо, не марнуючи хліба.

Окрему увагу Ірина Домбчевська приділила взуттю. Міські туфлі на високих підборах абсолютно не підходять до сільських умов — болота, снігу, важкої ходьби. Авторка пропонувала носити черевики ручної роботи, які не розмокають і не псуються швидко, бо не містять крихких паперових деталей¹. Не менш марнотратною вона вважала моду на тонкі панчохи, які дівчата навіть не вміють полагодити, й закликала замінити їх на міцніші варіанти.

Загальний посил статті чіткий: ощадність є не відмовою від краси, а формою мудрості. Усвідомлений вибір одягу, взуття, речей побуту й навіть святкового оздоблення — це шлях до фінансової стабільності, культурного відродження та гордості за своє. Сама ж стаття — справжній маніфест практичного патріотизму, що протистоїть бездумному споживанню й втраті власної ідентичності через міські модні впливи.

¹ Таку саму пораду вміщено у статті «Нашим дівчатам»: в умовах сільських доріг — «болотнистих, каменистих» — недоречно дешеві міські черевики на високих закаблуках, замість них «черевики чи мешти беріть міцні, на низьких закаблуках» (Нашим дівчатам // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Рік II. Ч. 6 (15 березня). С. 7).

Питання моди серед сільського жіноцтва нерідко було пов'язане не лише зі смаком чи естетикою, а й з економічною доцільністю і турботою про практичність у щоденному житті. Стаття «Ради в пору» в ч. 19 за 1933 р. яскраво ілюструє, як прагнення до модного вигляду зіштовхувалося з реальністю сільського побуту, а також як пропагувалася ідея зберігати національний одяг, виготовлений із місцевих матеріалів¹.

З настанням осені редакція нагадувала сільським жінкам: «зима за плечима», а отже, — час подумати про вбрання на холодну пору. Особливу увагу було звернено на шкідливу моду, яка почала проникати в села з міст. Йшлося про закупівлю дешевих фабричних курток — «фабричної тандити», — що мала витіснити традиційні, практичні й довговічні «сіраки» та кожухи².

Автори застерігали від цієї нової «міщанської» звички: «Хоч ті фабричні куртки й дешевше коштують від нашого сірака, зате цей і шість таких курток перетривав би»³. Тобто підкреслювалася не лише економічна перевага традиційного одягу, а й його якість, довговічність і відповідність до місцевих кліматичних умов. Коли ж дівчина чи господиня вже купила таку куртку, їй радили не зволікати з ремонтом, бо «куртка буде розлазитися вам під руками». Практична порада: латку підшити ще на початку зносу — є свідченням ставлення до одягу як до цінності, котру слід берегти й шанувати⁴.

Особливе місце в розмові про зимове вбрання займали вівці — як основа для добротного українського одягу. Сірак, кожух, килими — все це починалося з овечої вовни. Ставлення до вівчарства розглядалося не просто як сільськогосподарське питання, а як культурна й економічна стратегія. Зокрема, вказувалося, що «чомусь прийнялася думка, що вівці можна випасати тільки на полонинах», насправді ж «вівці плекані в нас на Покутті, дістають і кращу вовну, і смачніше м'ясо»⁵. Ідея розвивати кооперативні стації для вівчарства, створювати при них власні гарбарні, кожухарні й килимарні — віддзеркалювала прагнення до самозабезпечення й відновлення народної текстильної культури: «Думка дуже гарна. Варто би поміркувати над нею», — підсумовували автори, звертаючись до жінок не тільки як до домогосподарок, а й як до співучасниць економічного відродження⁶.

¹ Ради в пору // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Рік II. Ч. 19 (1 жовтня). С. 5.

² Ради в пору // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Рік II. Ч. 19 (1 жовтня). С. 5.

³ Ради в пору // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Рік II. Ч. 19 (1 жовтня). С. 5.

⁴ Ради в пору // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Рік II. Ч. 19 (1 жовтня). С. 5.

⁵ Ради в пору // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Рік II. Ч. 19 (1 жовтня). С. 5.

⁶ Ради в пору // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Рік II. Ч. 19 (1 жовтня). С. 5.

Цікавий погляд на моду — з позицій пересічних селянок — демонструє замітка «Господарські розмови. Замість фейлетону» (ч. 17 за 1934 р.). Тут у формі невимушеного діалогу між двома жінками розкривається низка змін у побуті сільських родин, під впливом освіти, читання преси та залучення до кооперативного й господарського руху. Та особливий акцент у розмові — на темі одягу та моди, що виявляє нові ціннісні орієнтири молодого покоління¹.

Одна з матерів розповідає, як її діти, замість того щоб витратити зароблені на лісі та ягодах гроші на новомодні речі — сукню, «пумпи» та блюзку, — вирішили вкласти ці кошти в практичне: збудували курник. А дівчина, замість купованого, зшила собі сукню з полотна, знайденого на дні скрині, ще й прикрасила її вишивкою. Синові ж пошили полотняні штани та вишивану сорочку. І хоча з цього вбрання кепкували, діти не зважали — навпаки, пишалися новим, свідомо обраним виглядом, який поєднав національну традицію, ощадливість і практичність².

Вибір молоді стає символом протистояння селянського раціонального мислення споживацькій, поверховій моді, що проникала з міста. Модне міське вбрання — як-от штучні тканини, недовговічні прикраси, взуття на підборах — у контексті сільського життя виявляється непрактичним, навіть шкідливим. Його місце займає простий, але міцний, довговічний і естетично виправданий одяг, що відповідає умовам праці, природі життя й моральним засадам громади. Отже, зафіксовано важливий перелом у рецепції моди: молоде сільське покоління починає відмовлятися від сліпого наслідування міських зразків і формує нову модну парадигму, яка поєднає традицію з практичністю та господарським раціоналізмом. Як впливає з публікації, традиційне вбрання перестає бути символом відсталості — навпаки, воно стає ознакою культурної гідності, господарської розсудливості й освіченої національної ідентичності. Мода тут не заперечується, натомість пропонується її переосмислити — як свідомий вибір, підпорядкований цінностям функціональності, економії й самотності³.

Таким чином, мода в українському селі 1930-х не зводилася лише до зовнішнього вигляду. Це було питання ідентичності, самоповаги, економічної розсудливості. Традиційний одяг — не просто красивий та зручний, а ще й глибоко пов'язаний з життям землі, з ремеслом і спільнотою. І це розуміння в міжвоєнні роки намагалися зберегти й передати жінкам через порадиницькі статті: вони не лише інструктували, як одягатись, а й фор-

¹ Господарські розмови. Замість фейлетону // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1934. Рік III. Ч. 17 (1 вересня). С. 4–5.

² Господарські розмови. Замість фейлетону // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1934. Рік III. Ч. 17 (1 вересня). С. 4–5.

³ Господарські розмови. Замість фейлетону // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1934. Рік III. Ч. 17 (1 вересня). С. 4–5.

мували естетичне мислення, національну свідомість і раціональну споживчу поведінку жінок.

Мода як спосіб утвердження ідентичності

В 1930-х рр., коли національна самосвідомість нерідко виявлялася через повсякденні речі, мода й одяг набували особливої ваги як спосіб утвердження ідентичності. В цьому контексті повідомлення з постійної рубрики «Ручні роботи» (ч. 6 за 1933 р.) є не просто інструкцією для вишивання — це свідчення живої традиції, котра органічно поєднує красу, практичність і культурну тяглість¹. Цього разу редакція подала гарний зразок вишивки, який надіслала пані Василина Божуківна з Підкарпаття — регіону, відомого багатою орнаментальною спадщиною. Саме в таких ініціативах, коли жінки з різних куточків України надсилали до часописів власні візерунки, не лише формувалося спільне вишивальне поле, а й створювалася своєрідна модна карта доби, де кожен орнамент ніс локальні кольори, техніку і традиції.

Редакція наголошувала на універсальності цього візерунка — його можна вишити на різних елементах одягу й побуту: жіночій блузці, дитячій сорочці, пішві (манишці), рушникові. Це свідчить про практичне розуміння моди як чогось функціонального, а водночас і естетично довершеного. Такі вишивані елементи ставали центральною частиною одягу, формуючи індивідуальний стиль власниці та демонструючи майстерність її рук².

Окрему увагу в публікації приділено кольорам вишивки, які, згідно з поширеною практикою того часу, позначені символами:

- XX — темно-червоний
- – = — цеглястий
- SS — фіолетовий
- // // — синій
- VV — зелений
- OO — жовтий

Таке кодування кольорів у схемах — свідчення популярності друкованих вишивальних зразків у жіночих часописах і посилення стандартизації моди в народному стилі, яка поширювалася через друковане слово та об'єднувала читачок від Галичини до Полісся.

Загалом це коротке повідомлення демонструє, як через скромний орнамент відкривався цілий світ: світ щоденної моди, зосередженої на вишитій блузці, на спідничці, чи фартушку, де кожен стібок ставав продовженням культури, а кожен колір — емоційною нотою в образі української жінки 1930-х рр.

¹ Ручні роботи // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Рік II. Ч. 6 (15 березня). С. 7.

² Ради в пору // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Рік II. Ч. 19 (1 жовтня). С. 5.

У тій самій рубриці «Ручні роботи» на рік пізніше (ч. 23 за 1934 р.) було опубліковано повідомлення, де акцентуволася на важливості народного вбрання для молодих жінок. Авторка, прикро констатує, що не в усіх частинах України традиційний народний одяг популярний, закликала дівчат і молодиць носити хоча б мінімальні елементи народного костюма, наприклад, «луговички» чи «сокілки» — народні однострої, що включали вишиту блузку й відповідну коротку спідничку. Це б стало важливим елементом збереження національної культури та самовираження¹.

На підтвердження в повідомленні було описано таку блузку, з особливим акцентом на матеріалі та кольорах: вона пошита з тонкого домашнього полотна, найкращого для вишивання, а саму вишивку виконано в червоних і чорних відтінках, типових для народних вишивок того часу. Це поєднання кольорів символізувало українську національну ідентичність та естетичний смак сільських жінок.

Повідомлення супроводжувалося фотографією дівчини саме в такій вишитій блузці, що демонструвала, який вигляд цей традиційний елемент одягу мав у реальному житті, а також схемою вишивки, що давало читачкам змогу самостійно вишивати подібні мотиви. Фото й схема, взяті з популярного львівського часопису для жінок «Нова Хата» (редакторка — Лідія Бурачинська), були яскравим прикладом того, як вишивка може стати важливим елементом моди й самовираження².

Це повідомлення було справжньою інструкцією для тих, хто прагнув зберігати народні традиції в одязі, а водночас — стимулом відроджувати народну моду серед молодих жінок, адже підкреслювало важливість ручної праці та власного внеску в створення традиційних, а разом із тим сучасних образів.

Мода як чинник протистояння поколінь

У цікавому оповіданні Василя Ткачука «Дівка», опублікованому в ч. 7 за 1933 р., крізь художній наратив розгортається соціокультурна панорама сільського вбрання та моди, в якій простий дівочий одяг стає осердям родинної драми, предметом гордості, осуду й фінансової тривоги (Ткачук, В. 1933, с. 4–5).

Головна героїня — сільська дівчина Доця — уособлює новий тип молодої українки 1930-х рр., яка прагне мати гарний вигляд, «аж нівроку». Для недільного виходу її мати виймає з бабусиної скрині найкраще: «мешти, спідничку, панчохи, кіптар». Ці речі, далекі від щоденної сільської буденності, промовляють про зрослий вплив міської моди та зміну уявлень про жіночу вроду й статус, а водночас вони викликають осуд старшого родича: «Бо то дівці треба якихось мештів, спідниці панцкої, дитько не зна, що? Перед войнов

¹ Ручні роботи // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1934. Рік III. Ч. 23 (1 грудня). С. 6.

² Ручні роботи // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1934. Рік III. Ч. 23 (1 грудня). С. 6.

за Австрії убиреться дівка в опинку, у постолі. А тепер йде собі, то бігме не пізнати: чи це хлопска, чи це панцка дівка» (Ткачук, В. 1933, с. 4–5). Цей голос консервативної традиції кидає докір у бік нової моди, яка, на його думку, стирає межі між сільською та панською дівчиною.

Такі «мешти» (взуття), «панцка спідниця» й «панчохи» символізують нову жіночність, що намагається вирватися з лещат убогості й монотонності, але натомість провокує соціальні ризики та сімейну кризу. Вбрання дівчини стає не просто предметом естетичної суперечки, а причиною реальної загрози для селянської родини: через борги за одяг у дім приходять «едик ліцитаційний» — виконавець опису майна (Ткачук, В. 1933, с. 4–5).

Сюжет оповідання, таким чином, віддзеркалює соціальне напруження між прагненням модерності та жорсткою економічною дійсністю села на прикладі ситуації, коли намагання сільської дівчини мати вигляд «як єгомостева донька» може обернутися економічною катастрофою для цілої родини. Це не побутова замальовка, а гостре соціальне есе про моду як інструмент змін, як джерело радості для молоді й виклик для традиційного устрою. Водночас це й образ епохи, коли українське жіноцтво 1930-х, навіть у найвіддаленіших селах, уже мислило себе через призму вбрання, краси, самопрезентації, — хай навіть ціна за це була надто висока.

Мода в контексті гігієнічної культури та здоров'я

За публікаціями в «Жіночій Волі» добре простежується, як її авторки мудро вибудовували місточки між модою, вбранням і надзвичайно актуальними на селі в 1930-х рр. проблемами гігієни та здоров'я. Так, у статті «Запобігаймо лихові» (ч. 20 за 1934 р.) мода осмислюється функціонально: одяг має бути чистим, придатним до прання та прасування, бо це прямо впливає на профілактику інфекцій, зокрема черевного й сипного тифу. Наголос робиться на тому, що жінки — головні хранительки гігієнічного ладу в оселі, тож їхня уважність до чистоти власного тіла, вбрання й дому визначає не лише зовнішній вигляд, а й фізичне здоров'я родини та громади¹.

В статті підкреслюється важливість гігієни як складової здоров'я і водночас як культурного самовираження. Чистота одягу — особливо фартуха жінки, що доглядає за хворим, — постає тут не просто санітарною вимогою, це маркер жіночої відповідальності, соціальної зрілості й цивілізованості. В результаті одяг подається як складова гігієнічної культури, де зовнішній вигляд є індикатором внутрішньої порядності, дисципліни та соціальної відповідальності сільської жінки. Приділяючи особливу увагу чистоті свого тіла, одягу та домівки, сільські жінки можуть значно знизити ризик поширення епідемій і сприяти збереженню здоров'я родини. Наприкінці статті жінок закликають бути більш свідомими й відповідальними за чисто-

¹ Запобігаймо лихові // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1934. Рік III. Ч. 20 (15 жовтня). С. 6–7.

ту та порядок у домівках, адже це найкращий спосіб уберегти себе й близьких від небезпечних інфекцій¹.

Разом із модою на зручний, практичний, відповідний до сезону та гарний одяг редакція часопису намагалася прищеплювати своєрідну моду на здоровий спосіб життя, піклування про гігієну, культуру побутової поведінки. Нерозривний зв'язок одягу та гігієни з моральними й культурними цінностями демонструє повідомлення «Чого добра мама мусить навчити своїх дітей?» (ч. 21 за 1933 р.) — практичний посібник із догляду за дитиною, а також відзеркалення естетичних і соціальних уявлень про чистоту, порядок і охайність, цих ключових складових тодішнього уявлення про «добре вбрану» людину².

Одяг тут — не просто захист від холоду чи елемент моди: він відзеркалює внутрішній світ, виховання і здоров'я. Саме тому велика увага в статті приділяється чистоті — тіла, волосся, постелі, домашнього одягу. Зокрема, авторка статті закликає змалечку привчати дитину регулярно митися: «Митися треба два рази денно... Хоч раз на тиждень приладь дітям, а то й старшим купіль»³. Особливо підкреслювалося значення догляду за волоссям: його належало регулярно мити дошківкою, з додаванням жовтка або відвару ромашки. Такий простий, але ефективний спосіб не лише забезпечував охайний вигляд, а й створював своєрідну естетичну норму: «Добре вичісуване волосся само буде стояти гладко й вилискуватися»⁴.

Зовнішній вигляд дитини, її одяг, чисте волосся й чиста білизна розглядалися як ознака гідності родини, особливо матері. Велика ганьба, зазначалось у тексті, коли в дитини «в голові щось замножиться» — йдеться про вошей, які, окрім сорому, були ще й загрозою для здоров'я: «Воші розносять найстрашнішу недугу нехарників⁵ — тиф». Ще один важливий складник культурного вигляду — охайна постіль та нічний одяг. У тексті наполегливо наголошувалося, що дитина, як і дорослий, мусить мати окреме ліжко, чисту сорочку на ніч, а не старий верхній одяг: «Кожний, а найпаче дитина, мусить мати свою окрему постіль, себто подушку малу й не тверду та накривало»⁶.

¹ Запобігаймо лихові // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1934. Рік III. Ч. 20 (15 жовтня). С. 6–7.

² Чого добра мама мусить навчити своїх дітей? Для здоров'я. (Закінчення) // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Рік II. Ч. 21 (1 листопада). С. 3–4.

³ Чого добра мама мусить навчити своїх дітей? Для здоров'я. (Закінчення) // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Рік II. Ч. 21 (1 листопада). С. 3–4.

⁴ Чого добра мама мусить навчити своїх дітей? Для здоров'я. (Закінчення) // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Рік II. Ч. 21 (1 листопада). С. 3–4.

⁵ Нехарник — неохайний.

⁶ Чого добра мама мусить навчити своїх дітей? Для здоров'я. (Закінчення) // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Рік II. Ч. 21 (1 листопада). С. 3–4.

Гігієна й одяг своєю чергою пов'язувалися з простором у хаті: дитині варто призначити власне місце — полицьку, гачок для хустинки чи капелюха, рушник, щіточку, щоб змалечку вона звикала до порядку та відповідальності: «Привчай дитину змалку до порядку, щоб усе клала на своє місце. І нехай ніхто їй цього не рухає й не легковажить»¹.

Отже, в тогочасному уявленні відповідний до ситуації одяг, чистота і охайність формували не лише візуальний образ людини, а й її моральний авторитет. Бути «добре вбраним» означало не лише носити чисту сорочку чи стриманий одяг, а бути здоровим, вихованим, культурним. Тож турбота про щоденний вигляд — це не стільки про моду в сучасному сенсі, як про глибоке національне поняття порядку, гідності та людської краси, закладене ще з дитинства.

Мода як поштовх до розвитку нових форм господарювання

Публікуючи матеріали про одяг і моду в різних ракурсах, авторки «Жіночої Волі» незмінно підкреслювали, як важливо для сільських жінок дбати про виготовлення та збереження традиційного одягу з традиційних матеріалів, зокрема з конопляного полотна. Пошиття одягу власноруч було звичною практикою, та кожна господиня дбала, щоб мати достатньо матеріалу, сама вирощувала коноплі. Тут жінка стикалася з важкою й виснажливою працею — переробка конопель потребувала багато часу та фізичних зусиль.

Стаття «Помагайте собі, а не чужим» (ч. 18 за 1934 р.) порушує питання нових технологій, які можуть значно полегшити працю жінок. Наприклад, згадується машина для обробки конопель, здатна замінити кілька днів роботи жінки за кілька годин. Однак ці машини були дуже дорогі, тому залишалися недоступними для багатьох господинь².

Проте, як зазначено в статті, в деяких селах жінки почали об'єднуватися у кооперативи, завдяки чому змогли спільно купувати дорогі прилади, як-от машини для конопель або пристрої для прання. Це було важливим кроком до економії часу й полегшення праці, а також підвищення рівня життя сільських жінок. Власне, кооперативи ставали ключовими організаціями, які допомагали жінкам отримувати необхідне обладнання та поліпшувати умови праці.

В контексті змін у побуті жінок згадується, як важливо підтримувати кооперативи і як це впливає на розвиток громад: якщо жінки активно підтримують кооперативи, то й кооперативи можуть допомогти їм у вирішенні різних побутових проблем. Суттєвою частиною такого руху є й участь у жіночих організаціях, зокрема в «Союзі Українок», що сприяє розвитку культури та економіки на селі³.

¹ Чого добра мама мусить навчити своїх дітей? Для здоров'я. (Закінчення) // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1933. Рік II. Ч. 21 (1 листопада). С. 3–4.

² Помагайте собі, а не чужим / Під увагу кружкам «С. У.» // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1934. Рік III. Ч. 18 (15 вересня). С. 5.

³ Помагайте собі, а не чужим / Під увагу кружкам «С. У.» // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1934. Рік III. Ч. 18 (15 вересня). С. 5.

Разом із тим, у статті звучить заклик до розсудливості й національної свідомості. Авторка порівняла добробут жінок, які підтримують чужі крамниці та допомагають фінансувати інші народи, та жінок, які обирають економічну самодостатність через підтримку кооперативів і традиційної української продукції. Це питання збагачення «чужих» за рахунок українських селян стало важливим елементом національного дискурсу серед жінок того часу.

Ще один цікавий аспект розглядається в статті «Ріжне» (ч. 15–16 за 1934 р.) — це нова мода на лляне полотно як матеріал для виготовлення одягу й аксесуарів, що вийшла далеко за межі села. В містах лляне полотно стало справжнім трендом: з нього почали шити як традиційні сукні та блузи, так і спідниці, плащі, капелюхи. Величезне захоплення викликала поява так званих «мальованок» — вишитих полотняних виробів із відбитими візерунками на сірому полотні, які також знайшли великий попит у модних колах. Така тенденція принесла популярність льону як тканині, що поєднує витривалість і красу. Цей модний вибір містян виявився ще й економічно вигідним для села: господині, які засіяли льон на своїх полях, могли очікувати на добрий заробіток¹.

Мода на лляне полотно, що поширювалася по містах, стала не просто споживацьким трендом — вона віддзеркалювала певний культурний поворот. Лляне полотно, яке виготовили власноруч сільські господині, визнали за високоякісніше та довговічніше порівняно з фабричними бавовняними виробами, а отже, як акцентувалось у статті, селяни мають пишатися традиційними методами виробництва. Автор навіть запропонував розглянути можливість заміни фабричного виробу спідниць на традиційні «мальованки», підкреслюючи, що ці вироби і красиві, й практичні, адже не линяють і довго не рвуться, на відміну від фабричних. Сільських господинь це спонукало звернути увагу на відродження старовинних методів виготовлення одягу, що може стати не лише питанням економії, а й кроком до збереження культурної спадщини².

Зазначена модна тенденція вказує на глибші соціальні процеси в селі того часу, коли традиційні методи виробництва й старовинні техніки почали набувати нової актуальності, зокрема в контексті одягу. Відновлення інтересу до лляного полотна та ручної роботи могло стати символом як практичної економії, так і культурної гідності та самобутності в умовах змінюваного суспільства 1930-х рр.

Таким чином, тема моди і вбрання в Галичині міжвоєнного періоду стає частиною ширшого соціально-економічного контексту, де вибір одягу, як і вибір технологій та організаційних форм праці, віддзеркалює глибокі змі-

¹ Ріжне // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1934. Рік III. Ч. 15–16 (1–15 серпня). С. 12.

² Ріжне // Жіноча Воля: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». 1934. Рік III. Ч. 15–16 (1–15 серпня). С. 12.

ни в суспільних настроях і поглядах на традиційне ремесло, господарські практики та національну ідентичність.

Феномен моди на сторінках «Жіночої Волі» постає не як банальна справа одягу, а як символічне поле боротьби між традиційною сільською ідентичністю й міською модерністю. Мода в публікаціях часопису наділяється моральним, соціальним та ідеологічним значенням, стаючи лакмусовим папірцем культурної належності та національної свідомості.

Редакційна позиція видання «Жіноча Воля» демонструє прагнення «перепрограмувати» уявлення сільських жінок про моду: від зовнішнього наслідування міських трендів до свідомого вибору народного одягу як естетично, економічно й культурно виправданої альтернативи. Народне вбрання в цьому дискурсі подається як «вічна мода», що протистойть скороминущому та комерційному.

Перцепція моди розгортається через жанрове розмаїття — фейлетони, монологи, діалоги, господарські поради, в яких модне вбрання розглядається не лише як засіб самовираження, а й як чинник соціального тиску, економічного виснаження, джерело конфліктів і моральних дилем.

Відтворена в текстах динаміка між «своїм» і «чужим» в одязі має виразний антиколоніальний підтекст. Покупка міського вбрання трактувалась як економічне підпорядкування «чужому капіталові», тоді як підтримка місцевого виробництва (ляного полотна, ручної праці) — як акт національної гідності та господарської самодостатності. Опозиція «свого» і «чужого» в одязі зчитується крізь антиколоніальний контекст, де вибір міського вбрання асоціюється з економічною залежністю й капіталістичним тиском, тоді як підтримка місцевого виробництва — з національною самоповагою.

В центрі дискурсу опиняється жінка як агентка змін — або зваблена чужим прикладом, або просвітлена через читання, працю та власний досвід. Таким чином, «Жіноча Воля» є не лише джерелом інформації, а й інструментом формування нової суб'єктності сільської жінки, здатної чинити спротив глянцевому диктату моди й самостійно визначати свою ідентичність.

Публікації часопису засвідчують глибоку культурну переорієнтацію, в межах якої мода постає як платформа для утвердження нової ціннісної парадигми, де практичність, ощадність, локальна належність і традиційна естетика витісняють нав'язаний ззовні образ «модної» жінки.

Арсенич, П. 1994. Скромна трудівниця нашої культури: До 125-річчя від дня народження О. Кисілевської. *Дзвін*. № 10. С. 156–157.

Астапцева, Х. А. 2021. Еля Олесницька – модельєрка, fashion-оглядачка і редакторка міжвоєнного Львова: матеріали до біографії. *Рукописна та книжкова спадщина України*. № 27. С. 250–269. DOI: <https://doi.org/10.15407/rksu.27.250>

Байдак, М. 2015. Дім як простір жіночого повсякдення в роки Першої світової війни. *Шевченківська весна — 2015. Історія. Матеріали XII міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених*. Київ. С. 34–39.

Байдак, М. 2016. Жінка в Галичині в умовах Першої світової війни у світлі порівняльних студій. *Galicja i jej dziedzictwo*. Т. 23: *Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja*, Rzeszów. С. 496–509.

Байдак, М. 2014–2015. Простори жіночого повсякдення в роки Першої світової війни (на прикладі Галичини й у світлі особових джерел). *Історичні та культурологічні студії*. Вип. 6–7. С. 118–133.

Буряк, Л. 2010. *Жінка в українському історичному наративі: автори, ідеї, образи*. Київ, 368 с.

Венгерська, В. 2019. Журнали мод як відображення соціальної стратифікації радянського суспільства. *Сторінки історії*. Вип. 48. С. 207–223. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.48.2019.176393>

Генега, Р. 2024. Сталінські «лекала» львівської післявоєнної моди. *Сторінки історії*. № 58. С. 304–332. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.58.2024.309256>

Гнатюк, М. & Бойчук, Ю. 2019. Подиву гідна... Олена Кисілевська. Коломия: Вік. 146 с.

Домбчевська, І. 1934. На чому шадити. *Жіноча Воля*: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». Рік III. Ч. 5 (1 березня). С. 2–4.

Качкан, В. 1993. О. Кисілевська — при столі «Жіночої долі». *Західний кур'єр*. 10 листопада. С. 7.

Качкан, В. 1995. Організаторка «Жіночої долі» (Олена Кисілевська — редактор, видавець, громадсько-культурна діячка). *Українське народознавство в іменах*. Київ: Либідь, С. 153–159.

Кисілевська, О. 2003. Олена Кисілевська. *Видавничка справа та редагування в Україні: постаті та джерела (XIX — перша третина XX ст.)*. Львів: Світ. С. 176–181.

Кобченко, К. 2008. Одяг «нових жінок»: вбрання курсисток в другій половині XIX — на поч. XX ст. «*Український modus vestiendi*» — спосіб зодягання. Київ. С. 190–205.

Луговий, О. 1994. Олена Кисілевська. *Визначне жіноцтво України*. Київ: Дніпро. С. 225–226.

Маланчук-Рибак, О. 1999. Жіночий рух на західноукраїнських землях (кінець XIX — 30-і роки XX ст.). *Жіночі студії в Україні: жінка в історії та сьогодні* / за ред. Л. Смоляр. Одеса: Астропринт. С. 110–128.

Маланчук-Рибак, О. 2006. Ідеологія і суспільна практика жіночого руху на західноукраїнських землях XIX — першої третини XX ст.: типологія та європейський культурно-історичний контекст. Чернівці: Книги — XXI. 500 с.

Маланчук-Рибак, О. 1997. Український емансипаційний рух жінок: європейський контекст і типологічна ідентифікація. *Вісник Львівської академії мистецтв*. Вип. 8. С. 20–26.

Монолатій, І. 1994. Часопис «Жіноча доля» (1925–1939 рр.) і його роль у розвитку національного жіночого руху в Галичині. *Українська періодика: історія і сучасність. Доповіді і повідомлення Другої Всеукр. наук.-теорет. конф. (21–22 грудня 1994)*. Львів — Житомир. С. 56–58.

Наконечна, З. 2013. «Жіноча» проблематика на сторінках газети «Новий Час», *Українська періодика: історія і сучасність*. Доповіді та повідомлення одинадцятої Всеукр. наук.-теорет. конф. Львів. С. 268.

О. К. [Олена Кисілевська]. 1934. Місто й село. *Жіноча Воля*: безплатний додаток до часопису для сільського жіноцтва «Жіноча Доля». Рік III. Ч. 1 (1–7 січня). С. 5–6.

Передерій, В. 1996. *Українські періодичні видання для жінок в Галичині (1853–1939 рр.): Анотований каталог*. Львів: Мета. 192 с.

Передерій, В. 1995. Галицька періодика для жінок: становлення, розвиток, проблематика (1853–1939 рр.). *Збірник праць Наук.-досл. центру періодики*. Вип. 2. С. 45–65.

Савченко, І. 2022. Жіночі досвіди, практики, стратегії 1914–1921 рр. (за кадровою документацією 1920-х років фондів КП(б)У Державного архіву Запорізької області). *Українська біографістика = Biographistica Ukrainica*. № 23. С. 189–208.

Ткачук, В. 1933. Дівка. *Жіноча Воля*: безплатний додаток до часопису для сільсько-го жіноцтва «Жіноча Доля». Рік II. Ч. 7 (1 квітня). С. 4–5.

Чертович, І. 2014. Джерела до вивчення повсякдення українок в Галичині зламу XIX–XX ст. *Вісник Львівського університету. Серія: книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*. Вип. 8. С. 207–219.

Чертович, І. 2013. Українки у Львові на початку XX століття: у світлі щоденних практик. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: історія*. Вип. 1 (1). С. 13–19.

Barnard, M. 2020. Fashion as Communication Revisited. *Popular Communication*. № 18 (4). P. 259–271. <https://doi.org/10.1080/15405702.2020.1844888>

Bugg, J. 2009. Fashion at the Interface: Designer — Wearer — Viewer. *Fashion Practice*. № 1 (1). P. 9–31. <https://doi.org/10.2752/175693809X418676>

Castaldo Lundén, E. 2020. Exploring Fashion as Communication: The Search for a New Fashion History Against the Grain. *Popular Communication*. № 18 (4). P. 249–258. <https://doi.org/10.1080/15405702.2020.1854952>

Deihl, N. 2008. A Cultural History of Fashion in the Twentieth Century: From the Catwalk to the Sidewalk: English, Bonnie: Oxford: Berg, 178 p., Publication Date: August 2007. *History: Reviews of New Books*. № 36 (2). P. 75. <https://doi.org/10.1080/03612759.2008.10527204>

Jansen, M. A. 2020. Fashion and the Phantasmagoria of Modernity: An Introduction to Decolonial Fashion Discourse. *Fashion Theory*. № 24 (6). P. 815–836. <https://doi.org/10.1080/1362704X.2020.1802098>

McClendon, E. 2019. The Body: Fashion and Physique — A Curatorial Discussion. *Fashion Theory*. № 23 (2). P. 147–165. <https://doi.org/10.1080/1362704X.2019.1567057>

Niessen, S. 2020. Fashion, Its Sacrifice Zone, and Sustainability. *Fashion Theory*. № 24 (6). P. 859–877. <https://doi.org/10.1080/1362704X.2020.1800984>

Oliynyk, M. 2021. An Academic Study of Clothing Ethnoculture and Modern Clothes Production. *Interaction practices in Ukraine. Acta Ethnographica Hungarica*. № 66 (2). P. 517–542. <https://doi.org/10.1556/022.2021.00027>

Shin, K. 2013. Fashion as a Communication Tool. *International Journal of Fashion Design, Technology and Education*. № 6 (3). P. 131. <https://doi.org/10.1080/17543266.2013.852758>

Stevenson, N. J. 2008. The Fashion Retrospective. *Fashion Theory*. № 12 (2). P. 219–235. <https://doi.org/10.2752/175174108X300003>

Thornquist, C. 2018. The Fashion Condition: Rethinking Fashion from its Everyday Practices. *Fashion Practice*. № 10 (3). P. 289–310. <https://doi.org/10.1080/17569370.2018.1507147>

Arsenych, P. 1994. Skromna trudivnytsia nashoi kultury: Do 125-richchia vid dnia narodzhennia O. Kysilevskoi [Humble Worker of Our Culture: On the 125th Anniversary of O. Kysilevska's Birth]. *Dzvin*. № 10. S. 156–157. [In Ukrainian].

Astaptseva, Kh. A. 2021. Elia Olesnytska — modelierka, fashion ohliadachka i redaktorynia mizhvoiennoho L'vova: materialy do biohrafii [Elia Olesnytska — Fashion Designer, Fashion Reviewer and Editor of Interwar Lviv: Biographical Materials]. *Rukopysna ta knyzhкова spadshchyna Ukrainy*. № (27). S. 250–269. DOI: <https://doi.org/10.15407/rksu.27.250> [In Ukrainian].

Baidak, M. 2015. Dim yak prostrir zhinochoho povsiakdennia v roky Pershoi svitovoi viiny' [The Home as Space of Women's Everyday Life During World War I]. *Shevchenkivska vesna — 2015. Istorii. Materialy XII mizhnarodnoi naukovoï konferentsii studentiv, aspirantiv ta molodykh uchenykh*, Kyiv. S. 34–39. [In Ukrainian].

Baidak, M. 2016. Zhinka v Halychyni v umovakh Pershoi svitovoi viiny u svitli porivnialnykh studii [Women in Galicia During World War I in Comparative Perspective]. *Galicja i jej dziedzictwo*. T. 23: *Kobieta w Galicji. Nowoczesność i tradycja*, Rzeszów. S. 496–509. [In Ukrainian].

Baidak, M. 2014–2015. Prostory zhinochoho povsiakdennia v roky Pershoi svitovoi viiny (na prykladi Halychyny y u svitli osobovykh dzherel) [Spaces of Women's Everyday Life During World War I (on the Example of Galicia and in Light of Personal Sources)]. *Istorychni ta kulturologichni studii*. № 6–7. 118–133. [In Ukrainian].

Buriak, L. 2010. Zhinka v ukrainom istorichnomu naratyvi: avtory, ideï, obrazy [Woman in Ukrainian Historical Narrative: Authors, Ideas, Images]. Kyiv. 368 s. [In Ukrainian].

Vengerska, V. 2019. Zhurnaly mod yak vidobrazhennia sotsialnoï stratyfikatsii radians'koho suspil'stva [Fashion Magazines as Reflection of Social Stratification in Soviet Society]. *Storinky istorii*. Vyp. 48. <https://doi.org/10.20535/2307-5244.48.2019.176393> [In Ukrainian].

Heneha, R. 2024. Stalinski «lekal» l'vivskoi plisliavoiennoi mody [Stalinist «Patterns» of Post-War Lviv Fashion]. *Storinky istorii*. Vyp. 58. S. 304–332 <https://doi.org/10.20535/2307-5244.58.2024.309256> [In Ukrainian].

Hnatiuk, M. & Boichuk, Y. 2019. «Podivu hidna... Olena Kysilevska» [«Astonishing... Olena Kysilevska»]. Kolomyia: Vik. 146 s. [In Ukrainian].

Dombchevska, I. 1934. Na chomu shchadyty [What to Save On]. *Zhinocha Volia: Bezplatnyi dodatok do chasopysu dla silskoho zhinotstva «Zhinocha Dolia»*. Rik III. Ch. 5 (1 bereznia). S. 2–4. [In Ukrainian].

Kachkan, V. 1993. O. Kysilevska — pry stoli «Zhinochoï doli» [O. Kysilevska at the «Women's Fate» Table]. *Zakhidnyi kurier*. № 10 (Nov.). S. 7. [In Ukrainian].

Kachkan, V. 1995. Orhanizatorka «Zhinochoï doli» (Olena Kysilevska — redaktor, vydavets', hromads'ko-kul'turna diiachka) [Organizer of «Women's Fate» (Olena Kysilevska — Editor, Publisher, Socio-Cultural Activist)] *Ukrains'ke narodoznavstvo v imenakh*, Kyiv: Lybid. S. 153–159. [In Ukrainian].

Kysilevska, O. 2003. Olena Kysilevska. *Vydavnycha sprava ta redaguvannia v Ukraini: postati ta dzherela (XIX — persha tretyna XX st.)* [Publishing and Editing in Ukraine: Figures and Sources (19th — Early 20th c.)]. Lviv: Svit. S. 176–181. [In Ukrainian].

Kobchenko, K. 2008. Odiah «novykh zhinok»: vbrannia kursystok v druhii polovyni XIX — na poch. XX st. [Dress of the «New Women»: Garments of Female Students in late 19th — Early 20th century]. *«Ukrains'kyi modus vestiendi» — sposib zodiahannia*. Kyiv. S. 190–205. [In Ukrainian].

Luhovy, O. 1994. Olena Kysilevska. *Vyznachne zhinoctvo Ukrainy* [Prominent Women of Ukraine]. Kyiv: Dnipro. S. 225–226. [In Ukrainian].

Malanchuk-Rybak, O. 1999. Zhinochyi rukhu na zakhidnoukrains'kykh zemliakh (kinets XIX — 30-i roky XX st.) [Women's Movement in Western Ukrainian Lands (Late 19th — 1930s)]. *Zhinochi studii v Ukraini: zhinka v istorii ta siohodni* / red. L. Smoliar, Odessa: Astroprint. S. 110–128. [In Ukrainian].

Malanchuk-Rybak, O. 2006. Ideolohiia i suspil'na praktyka zhinochoho rukhu na zakhidnoukrains'kykh zemliakh XIX — pershoi tretyny XX st.: typolohiia ta yevropeis'kyi kul'turno-istorychni kontekst [Ideology and Social Practice of Women's Movement in Western

Ukrainian Lands 19th — Early 20th C.: Typology and European Cultural-Historical Context]. Chernivtsi: Knyhy-XXI. 500 s. [In Ukrainian].

Malanchuk-Rybak, O. 1997. Ukrainskyi emansypatsiynyi rukh zhinok: yevropeis'kyi kontekst i typolohichna identyfikatsiia [Ukrainian Women's Emancipation Movement: European Context and Typological Identification]. *Visnyk L'vivs'koi akademii mystetstv*. № 8. S. 20–26. [In Ukrainian].

Monolatii, I. S. 1994. Chasopys «Zhinocha dolia» (1925–1939 rr.) i yoho rol' u rozvytku natsional'noho zhinochoho rukhu v Halychyni [Magazine «Women's Fate» (1925–1939) and Its Role in the Development of the National Women's Movement in Galicia]. *Ukrains'kaperiodyka: istoriia i suchasnist'*. Dopovid' i povidomlennia Druhoi Vseukr. nauk.-teoret. konf. (21–22 hrudnia 1994), Lviv — Zhytomyr. S. 56–58. [In Ukrainian].

Nakonechna, Z. 2013. «Zhinocha» problematyka na storinkakh hazety «Novyi Chas» [«Women's» Issues on the Pages of the Newspaper «Novyi Chas»]. *Ukrains'ka periodyka: istoriia i suchasnist'*. Dopovid' ta povidomlennia odynadtsiatoi Vseukr. nauk.-teoret. konf. Lviv. S. 268. [In Ukrainian].

O. K. [Olena Kysilevska]. 1934. Misto y selo [City and Village]. *Zhinocha Volia: Bezplatnyi dodatok do chasopysu dlia silskoho zhinotstva «Zhinocha Dolia»*. Rik III. Ch. 1 (1–7 sichnia). S. 5–6. [In Ukrainian].

Perederii, V. 1996. Ukrains'ki periodychni vydannia dlia zhinok v Halychyni (1853–1939 rr.): anotovanyi katalog [Ukrainian Periodicals for Women in Galicia (1853–1939): Annotated Catalogue]. Lviv: Meta. 192 s. [In Ukrainian].

Perederii, V. 1995. Halyts'ka periodyka dlia zhinok: stanovlennia, rozvytok, problematyka (1853–1939 rr.) [Galician Periodicals for Women: Formation, Development, Issues (1853–1939)]. *Zbirnyk prats Nauk.-dosl. tsentru periodyky*. № 2. Lviv. S. 45–65. [In Ukrainian].

Savchenko, I. (2022). Zhinochi dosvidy, praktyky, stratehii 1914–1921 rr. (za kadrovoiu dokumentatsiieiu 1920-kh rokiv fondiv KP(b)U Derzhavnogo arkhivu Zaporizkoi oblasti) [Women's Experiences, Practices, Strategies 1914–1921 (Based on Personnel Documentation from the 1920s Funds of the Communist Party (Bolshevik) of Ukraine, State Archive of Zaporizhzhia Oblast)]. *Ukrains'ka biobrahistika = Biographistica Ukrainica*. № 23. S. 189–208. [In Ukrainian].

Tkachuk, V. 1933. Divka [Girl]. *Zhinocha Volia: Bezplatnyi dodatok do chasopysu dlia silskoho zhinotstva «Zhinocha Dolia»*. Rik II. Ch. 7 (1 kvitnia). S. 4–5. [In Ukrainian].

Cherchovych, I. 2014. Dzherela do vyvchennia povsiakdennia ukrainok v Halychyni zlomu XIX–XX st. [Sources for the Study of Ukrainian Women's Everyday Life in Galicia at the Turn of the 19th — 20th Centuries]. *Visnyk L'vivskoho universytetu. Serii: knihoznavstvo, bibliolekosnavstvo ta informatsiyni tekhnolohii*. № 8. Lviv. S. 207–219. [In Ukrainian].

Cherchovych, I. 2013. Ukraiynky u L'vovi na pochatku XX stolittia: u svitli shchodennykh praktyk' [Ukrainian Women in Lviv at the Beginning of the 20th Century: in Light of Daily Practices]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsional'noho pedahohichnoho universytetu im. V. Hnatiuka*. Serii: istoriia. S. 13–19. [In Ukrainian].

Barnard, M. 2020. Fashion as Communication Revisited. *Popular Communication*. № 18 (4). S. 259–271. <https://doi.org/10.1080/15405702.2020.1844888> [In English].

Bugg, J. 2009. Fashion at the Interface: Designer — Wearer — Viewer. *Fashion Practice*. № 1 (1). P. 9–31. <https://doi.org/10.2752/175693809X418676> [In English].

Castaldo Lundén, E. 2020. Exploring Fashion as Communication: The Search for a New Fashion History Against the Grain. *Popular Communication*. № 18 (4). P. 249–258. <https://doi.org/10.1080/15405702.2020.1854952> [In English].

Deihl, N. 2008. A Cultural History of Fashion in the Twentieth Century: From the Catwalk to the Sidewalk: English, Bonnie: Oxford: Berg, 178 p., Publication Date: August 2007. *History: Reviews of New Books*. № 36 (2). P. 75. <https://doi.org/10.1080/03612759.2008.10527204> [In English].

Jansen, M. A. 2020. Fashion and the Phantasmagoria of Modernity: An Introduction to Decolonial Fashion Discourse. *Fashion Theory*. № 24 (6). P. 815–836. <https://doi.org/10.1080/1362704X.2020.1802098> [In English].

McClendon, E. 2019. The Body: Fashion and Physique — A Curatorial Discussion. *Fashion Theory*. № 23 (2). P. 147–165. <https://doi.org/10.1080/1362704X.2019.1567057> [In English].

Niessen, S. 2020. Fashion, Its Sacrifice Zone, and Sustainability. *Fashion Theory*. № 24 (6). P. 859–877. <https://doi.org/10.1080/1362704X.2020.1800984> [In English].

Oliynyk, M. 2021. An Academic Study of Clothing Ethnoculture and Modern Clothes Production. *Interaction practices in Ukraine. Acta Ethnographica Hungarica*. № 66 (2). P. 517–542. <https://doi.org/10.1556/022.2021.00027> [In English].

Shin, K. 2013. Fashion as a Communication Tool. *International Journal of Fashion Design, Technology and Education*. № 6 (3). P. 131. <https://doi.org/10.1080/17543266.2013.852758> [In English].

Stevenson, N. J. 2008. The Fashion Retrospective. *Fashion Theory*. № 12 (2). P. 219–235. <https://doi.org/10.2752/175174108X300003> [In English].

Thornquist, C. 2018. The Fashion Condition: Rethinking Fashion from its Everyday Practices. *Fashion Practice*. № 10 (3). P. 289–310. <https://doi.org/10.1080/17569370.2018.1507147> [In English].